

THULE OG SCORESBYSUND

GRØNLANDS TO NORDLIGSTE FANGST-DISTRIKTER

Af mag. scient. *Chr. Vibe*

På hver sin side af Grønland ligger to vældige fangstområder, der på alle væsentlige punkter har stor lighed med hinanden, nemlig Thule-distriktet i Nordgrønland på omkring 77° nordlig bredde og Scoresbysund-distriktet i Østgrønland på omkring 71° nordlig bredde.

Til trods for, at Thule ligger en hel del nordligere end Scoresbysund, er naturforholdene meget ensartede i de to distrikter. Begge ligger gemt bag store drivismarker, som først kan gennemsejles midt på sommeren, og allerede i september må sidste skib forlade disse farvande igen på grund af nyis. Når disse to nord-distrikter alligevel kan hævde sig som fine fangstfelter, skyldes det, at de ligger nær ved store „strømsteder“, hvor havet holdes åbent hele vinteren igennem: ved Thule således Smiths Sund og ved Scoresbysund selve den store fjords munding. Disse strømsteder er ikke blot fangstdyrenes åndehuller, men de forårsager også en tidlig isspredning om foråret, så havets planktonproduktion hurtigt kan komme i gang - og, som vi straks skal se, er alt højere liv i havet afhængig af denne produktion.

Også indlandets naturforhold ligner hinanden i Thule og Scoresbysund. Begge områder ligger på grænsen mellem det højarktiske og lavarktiske Grønland. Det højarktiske Grønland vil jeg her i korthed karakterisere som det område, hvor vinteren er konstant kold med temperaturer, der meget sjældent når op over 0° C., mens det lavarktiske Grønland har mild vinter og hyppig vinterregn. Dette forhold er af stor betydning for indlandets vildt, idet de højarktiske dyr standses under deres fremtrængen mod syd af ustabile vintre.

Thule er et „gammelt“ fangstfelt. Her kom eskimoerne forbi, da de i sin tid indvandrede til Grønland, og distriktet har - måske med afbrydelser - været beboet lige siden. Også Scoresbysund Fjord har for århundreder tilbage været beboet af eskimoer. De gamle bopladser vidner om en jævn spredt bebyggelse. Eskimoerne

uddøde imidlertid - antageligt omkring begyndelsen af forrige århundrede. I 1925 førte *Ejnar Mikkelsen* Angmagssalik-eskimoer op til de gamle bopladser ved Scoresbysund, hvor den nye befolkning siden har levet i jævn velstand og støt fremgang.

Når denne kolonisation af Scoresbysund og *Knud Rasmussens* anlæg af Thule er lykkedes så vel, skyldes det først og fremmest den stedfundne klimaændring, der netop er kommet disse to norddistrikter tilgode, idet fangstcentrene for alle de arktiske havpattedyr har forskudt sig nordover, efterhånden som det milde klima vandrede ind sydfra. Foreløbigt er denne march nordover standset ved Thule og Scoresbysund, der nu i rigt mål nyder godt af de fangstdyr, man sukker efter sydpå, hvor torsken til gengæld mildner savnet.

Som tilfældet er for hele Grønlands vedkommende, er også norddistrikternes relative velstand ganske afhængig af klimaets luner. Bliver klimaet endnu mildere, findes der nye „strømsteder“ længere nordpå, der da vil egne sig for ny kolonisation. I Nordgrønland er der Washingtonland nord for Kane Bassin, hvor der ved Kap Calhoun altid forekommer åbent vand med fangstmuligheder både sommer og vinter. Her har tidligere været boplads, og stedet besøges jævnligt af Thule-eskimoer, når der er dårlig vinterfangst på Inglefieldland. I Østgrønland kan der blive tale om egnen omkring Clavering Ø, hvor der blev truffet eskimoer i historisk tid, og hvor der nu igen er gode fangstmuligheder.

Mere skæbnesvangert bliver det, hvis det modsatte skulle ske, at klimaet svinger mod kolde somre og strenge vintre. Da vil havets fangstdyr igen forskyde sig sydover, og fangstlykken vil gå tilbage for både Thules og Scoresbysunds vedkommende. Thule-eskimoerne ved endnu at fortælle mange triste historier om sult og børnemord på grund af svigtende fangst omkring århundredeskiftet. Historien og forskningen viser os mer end tydeligt, at livet i alle egne af Grønland har været en stadig vekslen mellem perioder med velstand og perioder med sult og død, især i norddistrikterne, hvor klimasvingningerne altid vil gøre sig mest mærkbar, når nedgangsperioderne sætter ind.

Et spørgsmål trænger sig på allerede nu: kan disse to fangstdistrikter tåle en stærkt forøget befolkning. Den sidste tids relative velstand har skabt en børnerigdom, som man næppe før har kendt tilsvarende i Grønland. En lille boplads ved Scoresbysund, Kap Brewster, havde i sommer 24 indbyggere, hvoraf de 18 var børn, og flere ventedes. 6 til flere børn pr. familie er ved at blive det normale i Scoresbysund. Samtidigt påtænker man at tilflytte flere familier udefra. Kan distriktet fortsat bære en sådan befolkningsforøgelse?

Svaret er ikke så vanskeligt at finde. Det er først og fremmest afhængigt af to faktorer: levestandard og fangst. Disse to faktorer har fra tidernes morgen fulgtes

Fjordsælen er uden sammenligning det vigtigste fangstdyr både i Thule og Scoresbysund, fordi den altid er tilstede og kan fanges hele året.

ad hånd i hånd. Men heri er der nu sket en ændring i Grønland: samfundets krav overstiger *det reelle fangstudbytte*. Dette krav kan derfor kun honoreres ved stadige tilskud udefra, og dette er en både usund og sårbar økonomi. Man håber, at en højere levelfod vil opmuntre til forøget produktion, men er der mulighed herfor både idag og den dag, hvor det store børneoverskud er vokset op og har tredoblet befolkningen? I gamle dage løste problemet sig selv, ved at man sultede ihjel, når nedgangsperioden kom, indtil der igen var ligevægt i husholdningen.

I dag er denne løsning udelukket. Vi må finde en anden - eller i tide hindre, at overbefolkningsproblemet opstår.

Lad os da prøve på ganske nøgternt at betragte distrikternes naturlige fangstmuligheder - og analysere de faktorer, der betinger fangstdyrenes tilstedeværelse. Hvad skyldes norddistrikternes tilsyneladende rigdom på vildt? Og hvor stor er denne rigdom?

Vi vil betragte problemet på selve åstedet. En tågefylt julidag maser vort skib sig gennem drivisen på vej mod Thule eller Scoresbysund. Sigtbarheden er kun et lille hundrede meter, og landet ligger en halv snes sømil forude, gemt i tågen. Alligevel er vi ikke i tvivl om, at det er der; thi med få sekunders mellemrum kløves luften af flokke af *søkonger*, der kommer ude fra vågerne i drivisen og er på vej hjem til ynglepladsen i uren på yderkystens fjelde. Trækket fortsætter dag og nat og dag efter dag. Her er det berettiget at tale om millioner af fugle; thi der er virkelig tale om millioner af *søkonger*, der både i Thule-distriktet og i Scoresbysund-distriktet bebor vældige fjeldstrækninger af kystlandet. Og så får hvert par endda kun een unge årligt, samtidigt med at talrige blåæve må forsynes med kød sommeren igennem.

Disse millioner af *søkonger* henter deres føde i vågerne mellem drivisen. Her må altså være føde tilstede i rigelig mængde. Hvis vi skyder et par fugle og undersøger, hvad de har i maven og strubeposen, hvor de gemmer føden til ungerne, vil vi forbavses over at se, at denne fugl lever af ganske små krebsdyr, der findes som plankton i de højarktiske have: *copepoder* - iøvrigt de samme, som danner det ejendommelige grønne morild i snesjappet langs tidevandsrevnerne om vinteren, der får luften til at gnistre langs slædemederne og omkring hundenes poter. Søkongen må have travlt, når den nede i dybet skal samle strubeposen fuld af disse små, gennemsigtige krebsdyr, der til gengæld må forekomme i enorm mængde.

Det er da også disse små planktonorganismer, der danner eksistensgrundlaget for alt højere liv med tilknytning til havet i såvel Thule- som Scoresbysund-distrikterne: *narhvalen*, *hvidhvalen*, *remmesælen*, *grønlandssælen*, *fjordsælen*, *blåæven*, *søkongen*, *lomvæn*, *tateratten*, *gråmågen*, *isbjørnen* og *mennesket*, for søkongens vedkommende direkte, men for de fleste andres vedkommende med en lille fisk som mellemlid: *polartorsken*, og for isbjørnens og menneskets vedkommende yderligere med sælen som mellemlid.

Det vil sikkert overraske at høre, at der i de højarktiske have lever en lille torsk, der er så talrigt forekommende sommer og vinter, at den ernærer praktisk talt alt højere dyreliv i disse egne, mennesket indbefattet. Uden denne fisk vil der ikke kunne bo mennesker i Thule- og Scoresbysund-distrikterne. Man finder dens karakteristiske øresten i narhvalens og hvidhvalens maver, hvis mavesække bugner

Gennem svære prøvelser har polareskimoerne ved Thule erhvervet sig en høj fangerkultur, der i medgangsperioder giver sig udslag i livsglæde og i modgangsperioder røber et sjældent smukt samfundssind.

af polartorsk, man finder dem hos remmesælen, grønlandssælen og fjordsælen, man finder dem hos lomvien, tateratten og gråmågen - ja, selv blåræven er store dele af vinteren henvist til at fiske polartorsk i tidevandsrevnerne. Dens betydning er således altomfattende, så det er indlysende, at uden polartorsken vil der ikke være føde til mennesket og isbjørnen. Ganske vist spiser søpattedyrene også anden føde indimellem, men polartorsken er langt det vigtigste fødeemne.

Blåræven holder især til i søkongefjeldene.

Den spises meget i Thule-distriktet, mens man i Scoresbysund nøjes med det værdifulde skind.

Polartorsken er en lille fisk, en særlig torskart, der kun lever i de kolde have langt mod nord. Den er ca. 24 cm lang og vejer ca. 56 gram. Den er slank og lever dels pelagisk i fjordenes vandmasser, dels følger den drivisen, eller den skjuler sig i klipperevner langs kysten. Tidligere var den også almindelig i Vestgrønland, hvor den nu er sjælden på grund af temperaturstigningen, og da den drog nordpå, tog den sælen med sig.

Dens føde, som jeg undersøgte i sommer ved Scoresbysund, består af bittesmå krebsdyr, dels de samme copepoder, som søkongen spiser, dels mysider og amphipoder. Disse småkrebs lever igen af små planteorganismer, phytoplankton, der produceres i havets frie vandmasser om foråret, så snart isspredningen sætter ind, og sollyset kan gøre sig gældende.

Isspredningen indtræffer tidligere nu end for en menneskealder siden, og i takt hermed er havets produktionsmuligheder steget. *Grønlandssælen* er nu en konstant sommergæst i begge norddistrikter, hvor den før var en sjældenhed. *Narhvalerne* kan tidligere komme ind i fjordene og udnytte disses rigdomme på polartorsk.

*Hvalrossen fanges en sjælden gang ved Scoresbysund, når den kommer ind i bugten ved bopladsen.
I Thule-distriktet derimod er den forårets vigtigste fangst dyr.*

Hvidhvalen går om foråret og sommeren ikke gerne ind i fjordene. Dette er måske grunden til, at den er sjælden ved Scoresbysund, mens den er almindelig i Thules yderdistrikt.

Det meget vigtige køddyr, *hvalrossen*, drager stor fordel af de mildere vintre, idet iskanten i Thule-distriktet nu ligger nærmere land end tidligere, hvorfor den kan udnytte muslingebankerne i større udstrækning end før vinteren igennem. Den spiller derfor en meget stor rolle i polareskimoernes vinterhusholdning. Ved Scoresbysund og i Østgrønland som helhed er hvalrossen derimod ikke særlig talrig og har derfor lidt meget under for hård efterstræbelse. Når den aldrig har været særlig talrig herovre, skyldes det sikkert i nogen grad mangel på egnede

vintertilholdssteder med muslingebanker og åbent vand ovenover. *Remmesælen* stiller noget lignende krav som hvalrossen, men klarer sig alligevel bedre, fordi den sammen med fjordsælen kan udnytte polartorskene ved de åbne strømsteder, selv om disse ligger over dybt vand. Desuden kan den også holde åndehuller i isen, når denne ikke bliver for tyk.

Fjordsælen er det vigtigste fangstdyr i begge distrikter. Den kan fanges både sommer og vinter, i åbent vand, ved strømsteder og på de islagte fjorde, hvor den har åndehuller i isen. Så længe denne sæl er tilstede i rigelig mængde, vil befolkningen kunne leve i relativ velstand.

Vestgrønland sørger over, at fuglefjeldene langsomt affolkes, men i norddistrikterne går det modsat. Søkongerne er blevet talrigere i fjeldene og har taget nye pladser i besiddelse, og også *lomvierne* har øget deres antal. Jeg besøgte i sommer fuglefjeldet ved Kap Brewster syd for Scoresbysund Fjord. Her blev tallet på ynglende par omkring 1925 anslået til ca. 10.000 par lomvier, mens jeg i sommer anslog det til over 100.000 par. Det var et imponerende syn at sejle langs med dette storslåede og smukke fuglefjeld, der i spredte felter var tæt besat med lomvier og *tateratter* så højt til vejrs, at fuglene forsvandt som stjerner i Mælkevejen. Langt ud over havet lå fuglene flok ved flok på fiskeri efter polartorsk, der udgør deres væsentligste ernæring. Et andet stort lomvie- og tateratfjeld findes på Raffles Ø på Liverpoolkysten, men dette fik jeg desværre ikke lejlighed til at besøge i sommer.

Også Thule-distriktets fuglefjelde på Kap York-landet, på Saunders Ø og Hakluyt Ø har talrige indbyggere, der ikke står i nogen umiddelbar fare for tilbagegang. Tværtimod gælder det for både Thule-distriktet og Scoresbysund-distriktet, at deres fuglerigdomme kun udnyttes i meget ringe grad af befolkningen, hvilket især gælder søkongerne og i nogen grad også lomvierne. Til gengæld danner fuglefjeldene heroppe en kærkommen reserve, der leverer vinterproviant til de sydligere beliggende egne af Grønland, hvor fuglene opholder sig store dele af vinteren.

Heroppe nordpå er fuglene jo kun sommergæster, og dette gælder også Thule-distriktets gode bestand af *ederfugle* og Scoresbysund-distriktets *bramgæs* og *kortnæbbede sædgæs*. Den jagt, der foregår på disse gæs, er af ringe betydning. Mest sårbar er ederfuglen i Scoresbysund-distriktet, hvor den kun yngler fåtalligt, dels fordi bundfaunaen på de lave dybder ikke er særlig rig, dels fordi ederfugleøerne ikke kan være i fred for ræve, der kommer med drivisen.

Mens hvalrossen er polareskimoernes vinterreserve, har Scoresbysund-befolkningen i stedet for *moskusoksen*, hvoraf der endnu findes en pæn bestand på Jameson Land. Der skydes her op imod et halvt hundrede moskusokser årligt i perioder om vinteren, hvor det er knapt med anden proviant. Denne beskydning er ikke nogen stor belastning for bestanden i dag, udgør ca. 4 % af hele bestanden

Den første skoledag i Scoresbysund sommeren 1956. Distriktet udmærker sig ved en overdådig børnerigdom.

på Jameson Land. Men desværre har det lavtliggende distrikt i de senere år været udsat for hyppige vinteroverisninger, der hindrer moskusokserne i at trænge ned til føden, så dyrene sultet på slutningen af vinteren, og kalve og svage dyr dør i stort tal. Dette er sket med kalvene fra de sidste fire årgange, og det er jo ret

Med hundeslæde gennem Scoresbysund ved sommertid.

indlysende, at uden tilvækst vil det hurtigt gå rivende tilbage med bestanden i denne udsatte egn.

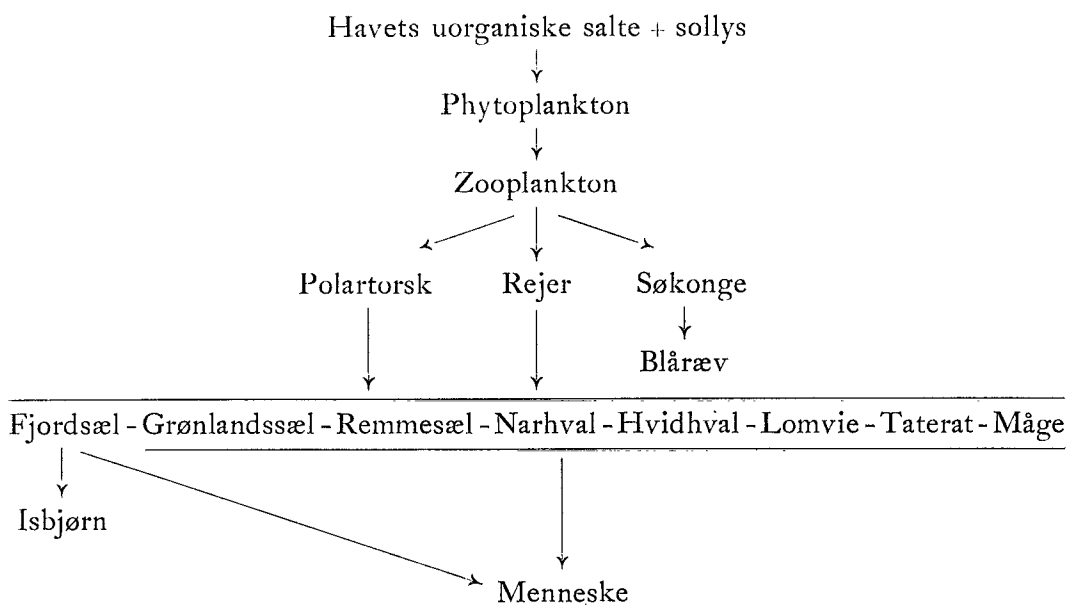
Heldigvis har isslagene hidtil været begrænset til lavlandet, mens højfjeldet og det kystfjerne indland er gået fri. Herinde har både lemminger, harer, hvide ræve og moskusokser et fristed, hvor de ikke umiddelbart er truet af de overisningskatastrofer, der er ved at blive almindelige på det lave kystland. Så længe klimaforbedringen ikke bragte isslag om vinteren, men forøgede sommergevegetationen, havde moskusokserne en enestående opgangsperiode i Nordøstgrønland. Denne stabile periode kulminerede i slutningen af trediverne, og fremtiden tegner sig i øjeblikket noget usikker. I hvert fald kan det ikke tilrådes at basere Scoresbysunds vinterproviant på Jameson Lands moskusokser, som måske en skønne dag ikke er der mere.

I Thule-distriktet findes moskusoksen ikke idag. Indlandet herovre er for lille til, at den har kunnet trives her side om side med mennesket. De sidste blev udryddet midt i forrige århundrede. Derimod er *haren* og *ræven* stadig et vigtigt landvildt, der både giver kød og penge. Både blåræven og haren finder føde i

søkongefjeldene, hvor der er en yppig vegetation. Om vinteren må blåreven strejfe viden om for at finde føden, tilmed under skarp konkurrence fra indvandrende hvide ræve, der kommer nordfra, fra Washingtonland og Ellesmereland, hvor der lever lemminger. Rævefangsten ved Thule drives med stor ivrighed og giver et solidt og godt udbytte, som man kan lide på år efter år. Ved Scoresbysund kan rævefangsten sikkert drives mere intenst, end tilfældet er i øjeblikket, men det bliver da nødvendigt, at fælderne spredes over store områder af indlandet, hvor hvidræven holder til på lemmingfelterne, og langs Liverpoolkysten, hvor blåreven holder til i søkongefjeldene. Ligesom moskusoksen lider også lemminger og harer meget under isslag, og følgelig går det også ud over hvidræven. I sommeren 1956 sås hverken hvidræve eller lemminger på Jameson Land, der i februar var blevet hjemsøgt af isslag.

Fremtiden for landvildtet tegner sig således ret usikker ved Scoresbysund. Desmere må opmærksomheden rettes mod havets fangstdyr. Lad os se lidt på den omsætning, der foregår i havet heroppe, måske kan dette lære os et og andet om økonomien.

Næringskredsløbet i havet ved Thule og Scoresbysund ser ganske enkelt således ud:

Dette skema lærer os et og andet. Der er en lang vej, før det oprindelige organiske stof, phytoplanktonet, kan udnyttes af mennesket. Det er almindeligt antaget, at hvert led i næringskæden kun udnytter 10 % af, hvad der spises af foregående næringsled. Det vil sige, at mennesket kun udnytter 10 % af sælen, og

sælen udnytter kun 10 % af polartorsken o. s. v. På denne måde udnytter mennesket altså kun 0,01 % af det oprindelige næringsled: phytoplanktonet, mens søkongen udnytter 1 % deraf. Søkongen er derfor langt mindre sårbar end mennesket, og her har vi da forklaringen på, at søkongen kan tælles i millioner. Kunne mennesket udnytte phytoplanktonet direkte, ville vi have uanede muligheder i disse nordlige egne af verden, hvor planktonproduktionen er særlig stor.

Vi vil også have ganske gode chancer, hvis vi springer havpattedyrene over og udnytter polartorsken direkte med tilskud af søkonger. Derved springer vi fra 5. til 4. led i næringskæden og har 10 gange så megen næringsmængde til rådighed.

Søkongerne smager jo dejligt, men de har den fejl, at de rejser bort fra landet om vinteren. Polartorsken forbliver i norddistrikterne hele året, men arbejdet med at fange den i tilstrækkelig mængde vil næppe kunne lønne sig, når man erindrer, at hver torsk kun vejer ca. 56 gram og fileten af samme kun 23 gram.

Foreløbig må vi sikkert nøjes med at rangere som 5. led i næringskæden og holde os til havets pattedyr som ernæringskilde. Og samtidig må vi da gøre os det klart, at mulighederne er begrænsede. Så længe det kun gælder om at fange til dagen og vejen og livets små fornødenheder, er der under de nuværende klimatiske betingelser fangstdyr nok til denne og kommende generation i Thule og Scoresbysund. *Men skal fangstdyrene kunne betale de stadigt stigende investeringer og en varig højnelse af levefoden i takt med den stærkt voksende befolkning, må der hele tiden fanges mere og mere, og det har endnu intet vildt kunnet holde til.*

Indenfor et begrænset fangstterræn er fangstdyrenes ydeevne også begrænset. Der var ligevægt mellem fangstdyr og befolkning, så længe menneskene kun stillede krav om føde, klæder og varme - og iøvrigt var rede til at dø, når disse krav ikke kunne honoreres. Men hver gang man har forsøgt at forøge kravene ved en industrialisering af fangsten, har man rokket ved den naturlige ligevægt i næringskæden, og det er uvægerligt gået galt.

Vil man forøge kravene væsentligt, kan det kun gøres ved at springe et led over i næringskæden og i stedet for søpattedyr fange de fisk, som disse lever af. Denne mulighed eksisterer ikke i norddistrikterne, fordi polartorsken aldrig kan blive nogen industrifisk, og hellefisker og fjeldørreden er kun tilstede i meget ringe mængde. Måske kan en industri på *havkallen*, den arktiske dybvandshaj, oparbejdes. Denne mulighed er næppe helt udnyttet endnu, men da havkallen er en rovfisk, placerer den sig i samme led i næringskæden som sælen, så derved er ikke vundet meget.

Ser vi bort fra bjergværksdrift, er der ikke andre livsmuligheder i norddistrikterne end fangsten, og derfor må vi holde hus med denne så længe som muligt. Det er i dag gør ligt at måle et havområdes planktonproduktion og deraf beregne mæng-

Moskusoksen er udryddet i Thule-distriktet, men er endnu, takket være en fornuftig fredning, almindelig ved Scoresbysund, hvor den dog er hårdt ramt af de sidste vintres isslag.

den af de efterfølgende led i næringskæden. For Vesterhavets vedkommende ved vi således, at det årlige fiskeri udgør 0,2 % af planktonproduktionen. En lignende beregning kan også foretages for Thule- og Scoresbysund-distrikternes vedkommende og give et fingerpeg om, hvad havets fangst dyr maximalt kan yde.

Selv om overbefolkningsproblemet endnu ikke er aktuelt i Grønland, kan det meget let komme til at blive det - og det vil da melde sig først i de udprægede fangstdistrikter i Nord- og Østgrønland.

Der kan ikke være tvivl om, at vi heroppe bør foretrække en relativt lille befolkning, der kan fortsætte livet under trygge kår, fremfor en stor befolkning, der før eller senere går fattigdommen i møde.